

Tilsynsrapport

Revisjon av området kampfiksing og økonomiske
misligheter hos kommisjonærer hos Norsk Tipping

Rapport nr. 1 - 2014

Norsk Tipping

Revisjon av området kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer

Endelig tilsynsrapport

Rapport nr:	1-2014
Saksnr:	13/05186
Revisjonsdato:	4. - 5. desember 2013 (Norsk Tippings lokaler på Hamar) 14. - 16. januar 2014 og 24. januar 2014 (besøk hos ni kommisjonærer i Oslo, Tromsø og Sogn og Fjordane)
Foretak:	Norsk Tipping AS
Revisjonsområde:	Kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer
Revisjonsteam:	Frank Hana, Lotteritilsynet, revisjonsleder Trude Iren Hessvik, Lotteritilsynet, medrevisor

Rapportens innhold:

Tilsynsrapport 1-2014 beskriver eventuelle avvik og merknader etter revisjon av området kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer hos Norsk Tipping.

Sammendrag:

Lotteritilsynet har gjennomført revisjon av Norsk Tipping på området kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer. Gjennom revisjonen har Lotteritilsynet kontrollert om Norsk Tipping har iverksatt intern «Handlingsplan mot kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer 2013», samt «Nasjonal handlingsplan mot kampfiksing i idretten 2013-2015». Handlingsplanene ble utarbeidet på bakgrunn av mistanke om kampfiksing i norske fotballkamper med involvering fra kommisjonærer, og styret i Norsk Tipping har fattet styrevedtak på gjennomføring av disse. Revisjonen omfatter i tillegg til kontroll av gjennomførte tiltak i handlingsplanene, kontroll av etterlevelse av retningslinjer og rutiner for området Sportspill (oddsfastsettelse) og mot kommisjonærledet.

Avvik

Revisjonen avdekket ett avvik:

- Det foreligger ikke bevis for at det er etablert rutine for kontroll av økonomisk vandel av eksisterende kommisjonærer der risikoen vurderes å være høy.

Merknader

Lotteritilsynet har fire merknader:

1. Norsk Tipping bør vurdere om en i utarbeidet rutine for nyinnstilling av kommisjonærer også skal sette krav om økonomisk vandel hvor risikoen vurderes som høy.
2. Norsk Tipping bør tydeliggjøre i sitt kvalitetssystem at risiko knyttet til økonomiske misligheter håndteres i Sikkerhetspolicy fremfor Policy for ansvarlig spillvirksomhet.
3. Lotteritilsynet understreker viktigheten av rask iverksetting og implementering av prosjekt Andelspill når ny IT- infrastruktur er på plass.
4. Lotteritilsynet anbefaler at Norsk Tipping bør vurdere hvordan de kan sikre at internopplæringen hos kommisjonærer styrkes, og hvordan en skal følge opp dersom en får kjennskap til at kravet til internopplæring, jfr. kommisjonærkontrakten § 10, ikke følges opp av kommisjonæren.

Utarbeidet dato: 24. februar 2014

Frank Hana
revisjonsleder

Elna Berge
avdelingsdirektør

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	5
2. Metode og tilnærming	5
3. Revisjonskriterier	7
4. Resultater.....	7
4.1 Avvik.....	7
4.1.1 Avvik 1	8
4.2 Merknad	8
4.2.1 Merknad 1	8
4.2.2 Merknad 2	9
4.2.3 Merknad 3	9
4.2.4 Merknad 4	9
5. Avslutning	11

Vedlegg: 3

1. Innledning

I juli 2012 ble det kjent i media at det var mistanke om kampfiksing på norske fotballkamper, og at noen kommisjonærer var mistenkt for å ha tilrettelagt for spill for store beløp på manipulerte kamper.

Norsk Tipping utarbeidet «Handlingsplan mot kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer 2013». Den interne handlingsplanen er utarbeidet for at selskapet skal kunne forhindre, oppdage og håndtere kampfiksing og økonomiske misligheter.

Videre ble det på nasjonalt plan utarbeidet «Nasjonal handlingsplan mot kampfiksing i idretten 2013-2015» hvor Norsk Tipping forpliktet seg til å gjennomføre konkrete tiltak for å bekjempe kampfiksing.

Lotteritilsynet har fått i oppgave fra Kulturdepartementet å gjennomføre tilsyn med systemer Norsk Tipping har etablert for å håndtere ulike former for risiko, herunder risiko for at spill på kamper som er gjenstand for kampfiksing skjer hos Norsk Tipping og misligheter blant kommisjonærer i denne forbindelse.

Revisjonens mål er å kontrollere om det er avvik i forhold til utarbeiding av risikoreducerende tiltak i henhold til intern handlingsplan, og om de etablerte tiltakene er implementert ut i organisasjonen og hos kommisjonærene.

Videre skal en identifisere fremdrift og plan for implementering av nasjonal handlingsplan for perioden 2013- 2015.

Følgende problemstillinger ligger til grunn for at målet med revisjonen skal nås:

- Hvordan har NT gjennomført tiltakene i «Handlingsplan mot kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer 2013» og egne tiltak i «Nasjonal handlingsplan mot kampfiksing i idretten 2013-2015»?
- Hvordan etterleves tiltakene av ansatte i NT og hos kommisjonærene?

Med bakgrunn i en risiko- og vesentlighetsvurdering besluttet Lotteritilsynet å gjennomføre et tilsyn for å kontrollere om tiltak i intern og nasjonal handlingsplan er implementert, samt kontroll av etterlevelse av tiltakene hos kommisjonærleddet og hos oddssetterne.

2. Metode og tilnærming

Lotteritilsynet har siden høsten 2012 vært i dialog med internrevisor hos Norsk Tipping i forbindelse med gjennomført kvalitetsrevisjon av kampfiksing og

økonomiske misligheter hos kommisjonær. Lotteritilsynet valgte å utsette revisjonen til etter kvalitetsrevisjonen og revisjonen ble del av årsplan for tilsyn i 2013

Varsel om revisjon ble sendt til Norsk Tipping den 11. september 2013. Forespørsel om spesifisert dokumentasjon i forkant av stedlig revisjon ble sendt 30. oktober 2013.

Revisjonen ble utført i desember 2013 hos Norsk Tipping, samt ute hos kommisjonærleddet i januar 2014. Stedlig tilsyn ble utført i samsvar med retningslinjer for tilsyn utført som revisjon i Lotteritilsynet. Revisjonen er gjennomført i den hensikt å dokumentere eventuelle avvik og påpeke mulighet for forbedringer.

Revisjonen har omfattet:

- Gjennomgang av tilsendt dokumentasjon, se vedlegg 1
- Stedlig tilsyn 4. og 5. desember 2013 - intervju av relevante personer, se vedlegg 2
- Samtale med kommisjonærleddet for å verifisere om Norsk Tipping har kommunisert etablerte tiltak for å håndtere kampfiksing og økonomiske misligheter ut til kommisjonærene. Det er blitt foretatt samtale med 9 tilfeldige kommisjonærer fordelt på Oslo, Tromsø og Sogn og Fjordane. Samtalene ble gjennomført i uke 3 og 4 i 2014 i henhold til intervjuguide, se vedlegg 3.

Dokumentasjon som ble lagt til grunn ble samlet inn og systematisert av ansatte ved Norsk Tipping basert på forespørsel fra Lotteritilsynet. Revisjonen baserer seg på at mottatt dokumentasjon er blitt sannferdig fremstilt.

Tilsynsrapporten beskriver avvik og merknad som er registrert gjennom revisjonen.

- **AVVIK** er forhold som tilsynet mener ikke er i samsvar med revisjonskriteriene.
- **MERKNAD** er forhold som ikke er i strid med revisjonskriteriene, men der tilsynet finner grunn til å påpeke mulighet for forbedring.

Til avvik er det beskrevet revisjonsbevis som faktagrunnlag og som fastsettelsen av avvik bygger på. Til merknad forventer Lotteritilsynet at de håndteres slik at de ikke senere utvikler seg til/bidrar til avvik.

Ved avvik ber Lotteritilsynet om en oppfølgingsplan for hvordan og når Norsk Tipping vil utbedre påviste avvik og hvilke korrigerende tiltak som vil bli gjennomført. Ved merknad ber vi om en tilbakemelding på hvordan selskapet vil følge opp Lotteritilsynets anbefaling.

Kopi av tilsynsrapporten blir oversendt Kulturdepartementet.

3. Revisjonskriterier

Lovens formål (Pengespilllovens §1);

«Loven skal sikre at pengespill avholdes i betryggende former under offentlig kontroll, med sikte på å forebygge negative konsekvenser av pengespill».

Det er flere kilder som bekrefter at kriminalitetsforebygging er et sentralt formål ved Norsk Tippings virksomhet, herunder lovforarbeider, samt rettspraksis fra nasjonale domstoler og EFTA-domstolen. Europakommisjonen, Europaparlamentet og EU-domstolen har også fremhevet at forebygging av kriminalitet (herunder at kampfiksing er helt sentrale og nødvendig motiv som kan rettferdiggjøre særregulering av pengespillaktivitet innenfor ethvert medlemslands jurisdiksjon)

Retningslinjer for eierstyring av selskaper

«Selskapets styre har det overordnede ansvaret for at internkontrollen i selskapet bidrar til å forebygge og avdekke eventuelle misligheter i selskapet».

Utover allerede eksisterende tiltak, har styret i Norsk Tipping vedtatt følgende for å sikre etterlevelse av overnevnte knyttet til kampfiksing og misligheter hos kommisjonærene:

1. «Handlingsplan mot kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer 2013»
2. Norsk Tippings tiltak i «Nasjonal handlingsplan mot kampfiksing i idretten 2013-2015»

Tiltakene i disse handlingsplanene blir således revisjonskriterier i denne revisjon.

4. Resultater

Gjennom revisjonen er 23 tiltak i handlingsplan blitt kontrollert mot styrende dokumenter, referat, kontrakter og instruksjer. Videre har en foretatt kontroll av etterlevelsen ut mot kommisjonærleddet og oddsetterne. Revisjonen har avdekket ett avvik (brudd på egen handlingsplan) og fire merknader. De resterende tiltakene anses gjennomført i henhold til handlingsplan, jfr. vedlegg 1 for oppsummering av funn/kommentarer til vedtatte tiltak fra styret.

4.1 Avvik

Lotteritilsynet har identifisert ett område i «Handlingsplan mot kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer 2013» hvor en har knyttet avvik til gjennomført tiltak.

4.1.1 Avvik 1

Tiltak A.8, punkt 1: «Etablere rutine for kontroll av økonomisk vandel av de kommisjonærer der risikoen vurderes å være høy».

Norsk Tippings interne revisjonsrapport konkluderte med at mangler vedrørende undersøkelser av økonomisk vandel kan medføre at avtaler blir inngått med kommisjonærer som kan innebære høyere risiko for økonomisk kriminalitet og misligheter. Det ble anbefalt at Norsk Tipping bør forbedre sine rutiner med tanke på bakgrunnsundersøkelser av økonomisk vandel av virksomhet og tilknyttede personer ved avtaleinngåelse med kommisjonærer eller tildeling av ytterligere spillterminaler.

Styret i Norsk Tipping fulgte anbefalingen og ba administrasjonen etablere rutine for kontroll av økonomisk vandel av de kommisjonærer der risikoen vurderes å være høy.

Det foreligger ikke bevis for at Norsk Tipping har etablert rutine for kontroll av økonomisk vandel av de kommisjonærer der risikoen vurderes å være høy. Det er heller ikke iverksatt alternative tiltak for å håndtere denne risikoen.

4.2 Merknad

Lotteritilsynet har identifisert fire områder i «Handlingsplan mot kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonærer 2013»

4.2.1 Merknad 1

Tiltak A.8, punkt 2: «Evaluere rutine for nyinnstilling av kommisjonær med tanke på å sikre god kontroll med risiko rundt nye søkere til kommisjonærverv eller søkere som tidligere har hatt verv».

Det foreligger bevis for at Norsk Tipping har etablert rutine for nyinnstillinger og det gjennomføres blant annet risikovurderinger og kredittvurdering av alle nye søkere.

Lotteritilsynet vil likevel fremheve at risikoen identifisert under kap 4.1 viser at det innebærer høyere risiko for økonomisk kriminalitet og misligheter når det foreligger mangler vedrørende kontroll av kommisjonærer. Basert på dette bør en også ved nyinnstillinger vurdere å sette strengere krav om økonomisk vandel / alternative tiltak hos kommisjonærer hvor risikoen vurderes som høy.

4.2.2 Merknad 2

Tiltak A.9: «Evaluere og oppdatere Policy for ansvarlig spillvirksomhet slik at denne gjenspeiler målsetning i forhold til styring av ansvarlighet og behov for kontroll med misligheter/ kriminell aktivitet hos kommisjonærer. Evalueringen må sees i sammenheng med organisering og ressursdisponering og i forhold til hvilke prosess som skal styre dette».

Basert på evaluering har Norsk Tipping besluttet å håndtere risiko knyttet til økonomiske misligheter i Sikkerhetspolicy. Gjennomgang av kvalitetssystemet viser at behov for kontroll og misligheter/ kriminell aktivitet hos kommisjonærer er dekket i styrende dokument.

Lotteritilsynet ønsker å presisere at valget med å håndtere dette området i Sikkerhetspolicy fremfor Policy for ansvarlig spillvirksomhet bør tydeliggjøres i kvalitetssystemet.

4.2.3 Merknad 3

Tiltak T.1: «Gjennomføre prosjekt Andelsspill slik at NT får bedre kontroll med hvilke kunder som faktisk leverer spill (og som i dag leverer vha kommisjonærens spillerkort)».

Norsk Tipping har ikke gjennomført tiltaket i henhold til fristen 1. desember 2013. Bakgrunn for manglende gjennomføring av prosjekt Andelsspill skyldes dagens tekniske løsninger. Lotteritilsynet har fått opplyst at prosjektet har høyt fokus, og vil iverksettes når en har fått på plass ny IT- infrastruktur.

Norsk Tipping har innført alternative tiltak som bedrer NTs kontroll med hvilke kunder som faktisk leverer spill. Her kan nevnes tiltak som SMS- varsel ved endring av pinkode, grensesetting på spillekort og oppfølging av lister på spillere med høy omsetning. Dette er tiltak som er med på å redusere risikoen rundt andelsspill.

Lotteritilsynet har fått opplyst at Prosjekt Andelsspill ligger i prosjektplan for 2014, og en vil med merknaden understreke viktigheten av å prioritere prosjektet fremover og gjennomføre en rask implementering.

4.2.4 Merknad 4

Tiltak O.3: «Gjennomføre evaluering av dagens kommisjonæropplæring med tanke på å vurdere om det gis tilstrekkelig opplæring og fokus på forhold relatert til økonomiske misligheter og kontraktsbrudd».

Det foreligger bevis for at evaluering er gjennomført. Opplæringen som gis utvalgte medarbeidere hos hver kommisjonær har fokus på forhold relatert til økonomiske misligheter og kontraktsbrudd. Kommisjonæren har i henhold til kommisjonærkontraktens §10 plikt til å foreta en internopplæring av egne ansatte.

Etter intervjuer med ansatte i Norsk Tipping, sitter Lotteritilsynet igjen med et inntrykk av at selskapet har et forbedringspotensial knyttet til egen oppfølging av hva

kommisjonærene gjennomfører av internopplæring og om denne har tilstrekkelig fokus på økonomiske misligheter og kontraktsbrudd. Selv om internopplæringen etter kommisjonærkontrakten §10 er kommisjonærens ansvar overfor Norsk Tipping, har selskapet et selvstendig ansvar for å sikre at dette blir gjennomført.

Dette inntrykket forsterkes etter samtaler med tilfeldige utvalgte kommisjonærer lokalisert i Oslo, Tromsø og Sogn og Fjordane.

En gjennomgående observasjon hos alle kommisjonærer er at salgsrepresentantene fra Norsk Tipping kan bli mer proaktiv på å avdekke kompetansebehovet hos kommisjonærer og sikre kjennskap til innhold i gjeldende sikkerhetsinstruks. Dette er også et krav i Norsk Tippings interne rutiner (Betjeningsmodell 2014) hvor det blant annet er beskrevet hvilke rolle salgsrepresentantenes skal ha overfor kommisjonærene i de regelmessige møtene.

Samtaler med kommisjonærene viser at det i stor grad er salgshall og kampanjer som er fokus når salgsrepresentanten er ute på besøk. Norsk Tipping bør derfor sikre at salgsrepresentantene har tilstrekkelig kunnskap om hva som inngår i sikkerhetsinstruksen, og ha tilgjengelig presentasjonsmateriell som kan benyttes ut mot kommisjonærledet. Dokumentet «Sikkerhetsinstruks for kommisjonærer og lokalinnehavere» var det generelt liten kunnskap om, og ingen hadde kjennskap til at oppdatert instruks var sendt ut i 2013. Selv om få kjente til selve dokumentet var innholdet i instruksen mer kjent for de fleste. En kommisjonær skilte seg derimot ut fra de andre ved at en hadde stilt krav til at alle ansatte skulle signere på at de hadde lest og forstått innholdet i sikkerhetsinstruks før de fikk tilgang til tippeterminalen. Dette er en rutine som kan vurderes å innføres for alle kommisjonærer for å sikre at alle har kjennskap til innholdet.

Enkelte spillansvarlige ga uttrykk for at de ønsket strengere krav fra Norsk Tipping for gjennomføring av opplæring. Dette for å sikre at de fikk mer aksept fra ledelsen på å prioritere dette arbeidet. Eksempel på dette kan være at alle må gjennomføre og få godkjent e-læringsprogram eller andre opplæringsopplegg utarbeidet av Norsk Tipping før de får tilgang til å betjene tippeterminal. Slike løsninger ser en for eksempel benyttet av Posten Norge AS i forbindelse med konseptet «Post i Butikk.»

I følge interne retningslinjer i Norsk Tipping skal alle spillansvarlige på opplæringskurs på Hamar. Etter samtale med kommisjonærene var det bare halvparten av de spillansvarlige som hadde deltatt på opplæringskurs på Hamar. Noen hadde derimot fått opplæring av salgsrepresentanten i området. De som var kjedetilknyttet hadde ofte også interne opplegg innad i kjeden. Flere kommisjonærer var positive til at Norsk Tipping gjennomførte regionsamlinger i forbindelse med nye konsept og anså dette som en egnet arena til for eksempel gjennomgang av sikkerhetsinstruks.

Samtalene avdekket at de spillansvarlige generelt ønsket mer informasjon fra Norsk Tipping. Det kom innspill på at Norsk Tipping for eksempel halvårlig kunne sende ut oppdateringer på nyheter som alle måtte bekrefte at de hadde lest og forstått, samt at en kontinuerlig sendte mer informasjon på e-post innenfor feltet sikkerhet. Det ble også observert at tippetorget.no ble i liten grad benyttet av de forespurte kommisjonærene. Dette skyldes både liten kunnskap om nettsiden og kommisjonærens egen prioritering i en travel hverdag.

Lotteritilsynet oppfordrer med denne bakgrunn Norsk Tipping til å gjennomføre en evaluering av egen oppfølging av internopplæringen ute hos sine kommisjonærer. I denne evalueringen bør en spesielt vurdere om det er behov for tydeligere føringer knyttet til salgsrepresentantens opplæringsrolle ved sine periodiske kommisjonærbesøk. Dette gjelder spesielt inn mot kommisjonærens spillansvarlige slik at denne settes i stand til å gjennomføre en god internopplæring av øvrige ansatte.

5. Avslutning

Som det fremgår av denne rapporten så har Norsk Tipping iverksatt og implementert 22 av 23 vedtatte tiltak i «Handlingsplan mot kampfiksing og økonomiske misligheter hos kommisjonær 2013». Tiltak beskrevet i «Nasjonal handlingsplan mot kampfiksing i idretten 2013-2015» er inkorporert i den interne handlingsplanen og kontrollert gjennomført.

Norsk Tipping har i 2013 utbedret kvalitetssystemet til å inkludere problemstillinger innen kampfiksing og økonomiske misligheter.

Lotteritilsynet ber om en oppfølgingsplan for retting av påviste avvik. Oppfølgingsplanen skal som et minimum angi en tidsramme for retting av avvik, hvilke korrigerende tiltak som vil bli gjennomført og hvem i virksomheten som er ansvarlig. Vi ber videre om tilbakemelding på hvordan Norsk Tipping vil følge opp Lotteritilsynets merknader.

Frist for oversending av oppfølgingsplan til Lotteritilsynet er 24. mars 2014.